

**Αντιμετώπιση των Προκαταλήψεων και των Διακρίσεων κατά των Ομοφυλοφίλων: η
Παρέμβαση «Alien-nation»**

Αναστασία Ντόκου, Στέφανος Κολοκοτρώνης

Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΨΧ78: Εφαρμοσμένη Κοινωνική Ψυχολογία

Αναπλ. Καθηγητής Βασίλης Παυλόπουλος

26 Ιανουαρίου 2022

Σημείωμα Συγγραφέων

Οι συγγραφείς βεβαιώνουν ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Περίληψη

Σε πολλές σύγχρονες κοινωνίες οι ομοφυλόφιλοι εξακολουθούν να βιώνουν διακρίσεις και να μην θεωρούνται αποδεκτοί από μεγάλο ποσοστό της κοινωνίας. Καταβάλλεται λόγω αυτού όλο και μεγαλύτερη προσπάθεια από επιστημονικές ομάδες για μεταβολή των αντιλήψεων προς αυτούς. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δημιουργούνται πληθώρα παρεμβάσεων που αξιοποιούν ευρήματα της Κοινωνικής Ψυχολογίας, βασιζόμενες σε μια ποικιλία κοινωνικοψυχολογικών προσεγγίσεων. Μια τέτοια παρέμβαση είναι η παρέμβαση «Alien-nation», η οποία επιχειρεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα δείχνοντας στους συμμετέχοντες πώς είναι να βιώνει κανείς τις διακρίσεις που βιώνουν οι ομοφυλόφιλοι, αυξάνοντας την ενσυναίσθηση προς αυτούς. Από την αξιολόγηση της παρέμβασης έχει προκύψει ότι έχει αξιοποιήσει σημαντικά την σχετική βιβλιογραφία και είναι αποτελεσματική, και με πολύ μικρό και χρονικό κόστος. Έχει μια πολύ διαφορετική προσέγγιση από την συνηθισμένη διάλεξη ή συζήτηση, και επομένως μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αντισταθμίσει τις αδυναμίες αυτών.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Πρόλογος.....	4
Εισαγωγή.....	5
Περιεχόμενο της παρέμβασης.....	6
Στόχοι και θεωρητικό υπόβαθρο της παρέμβασης	6
Αποτελέσματα της παρέμβασης.....	7
Κριτική της παρέμβασης.....	8
Βιβλιογραφία.....	12

Πρόλογος

Οι διακρίσεις, οι προκαταλήψεις και η περιθωριοποίηση, που βιώνει η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ+ αποτελούν ένα διαχρονικό πρόβλημα, το οποίο όμως για πολλά χρόνια παρέμενε στις συνειδήσεις ως αμφιλεγόμενο και δεν συζητούνταν. Η παρέμβαση αυτή για την εξάλειψη της ομοφοβίας επιλέχθηκε από τους συγγραφείς, καθώς τα παραπάνω προβλήματα αναγνωρίζονται ως μεγάλης σημασίας και πλέον είναι καιρός να συζητηθούν ανοιχτά και να ευρεθούν λύσεις για την κοινωνική ένταξη των εν λόγω ατόμων.

Η συγγραφική ομάδα αποτελείται από την Αναστασία Ντόκου, η οποία ασχολήθηκε περισσότερο με την περιγραφή της παρέμβασης και του θεωρητικού της υπόβαθρου και τον Στέφανο Κολοκοτρώνη, που την αξιολόγησε με βάση τη συναφή βιβλιογραφία.

Σημαντική ήταν η βοήθεια της Δέσποινας Πιοτοπούλου που βοήθησε μέσω των σχολίων της το κείμενο να γίνει πιο κατανοητό.

Αντιμετώπιση των Προκαταλήψεων και των Διακρίσεων Κατά των Ομοφυλοφίλων: η Παρέμβαση «Alien-nation»

Οι προκαταλήψεις σε βάρος των ομοφυλοφίλων παραμένουν παρούσες μέχρι σήμερα σε ένα μεγάλο τμήμα του πλανήτη· σε πολλές χώρες η ομοφυλοφιλία παραμένει μια παράνομη συμπεριφορά ενώ οι ομοφυλόφιλοι πολλές φορές στερούνται σημαντικών δικαιωμάτων και αντιμετωπίζουν κοινωνικό αποκλεισμό και σωματική βία (Ismail & Lesinko, 2021). Ακόμη και σήμερα εγκλήματα μίσους κατά των ομοφυλόφιλων ατόμων παραμένουν ατιμώρητα σε πολλές χώρες, καθώς οι αντίστοιχες κυβερνήσεις αρνούνται να τα διερευνήσουν, ή σε άλλες γιατί οι θρησκευτικοί ηγέτες τους ενθαρρύνουν τέτοια βία (Inter-Agency Research and Analysis Network, χ.χ.). Έτσι, οι παρεμβάσεις με στόχο την εξάλειψη της ομοφοβίας¹ και την αρμονική ένταξη της κοινότητας των ομοφυλόφιλων παραμένουν ιδιαίτερα σημαντικές σε κάθε κοινωνία. Μια τέτοια παρέμβαση είναι η παρέμβαση «Alien-nation»², η οποία προτάθηκε από τις Hillman & Martin (2002) και βελτιώνει τις στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους δίνοντας στους συμμετέχοντες της παρέμβασης την δυνατότητα να δουν το φαινόμενο της διάκρισης από την πλευρά των ομοφυλόφιλων.

---

¹ Αναγνωρίζεται ότι οι όροι «ομοφοβία» και «ομοφοβικός» θεωρούνται ότι έχουν περιορισμούς και έχουν αντιπροταθεί άλλοι όροι για να εκφράσουν πιο λεπτές εκφάνσεις της έννοιας που αποκαλείται γενικώς «ομοφοβία», όπως «σεξουαλικό στίγμα» (sexual stigma), «ετεροσεξισμός» (heterosexism) και «σεξουαλική προκατάληψη» (sexual prejudice) (Herek, 2004). Διατηρείται παρ' όλα αυτά η χρήση του συγκεκριμένου όρου ως πιο συμπεριληπτικού και ακόμα παρόντος στην βιβλιογραφία.

² Η αγγλική λέξη «alienation» μεταφράζεται ως αποξένωση, ενώ η παύλα την χωρίζει στις αγγλικές λέξεις «alien» (εξωγήινος) και «nation» (έθνος) (βλ. παρακάτω στην περιγραφή της παρέμβασης, ώστε να γίνει κατανοητή η επιλογή του ονόματος). Η παρέμβαση δεν ονομάζεται έτσι στο πρωτότυπο άρθρο όπου παρουσιάστηκε (Hillman & Martin, 2002, όπου οι ερευνητές χρησιμοποίησαν τον όρο «a spaceship exercise» -μια άσκηση με διαστημόπλοιο). Ο όρος «alien-nation» χρησιμοποιήθηκε από μεταγενέστερο άρθρο που πραγματεύεται την παρέμβαση (Hodson et al., 2009), και προτιμήθηκε στην παρούσα εργασία καθώς οι συγγραφείς κρίνουν ότι μένει πιο εύκολα στην μνήμη.

Περιεχόμενο της Παρέμβασης

Οι συμμετέχοντες της παρέμβασης καλούνται να συμμετάσχουν σε μια ομαδική δραστηριότητα, όπου θα χρησιμοποιήσουν την φαντασία τους και θα διασκεδάσουν. Χωρίζονται σε ομάδες των 6-7 ατόμων και τους ζητείται να φανταστούν ότι, ενώ ταξιδεύουν στο διάστημα, έχουν προσγειωθεί αναγκαστικά λόγω βλάβης του διαστημοπλοίου τους σε έναν εξωγήινο πλανήτη μαζί με 3000 άλλους ανθρώπους. Στον πλανήτη αυτό ζουν ανθρωπόμορφοι εξωγήινοι που μιλούν την ίδια γλώσσα με τους συμμετέχοντες. Στην κοινωνία αυτή οι ιθαγενείς ζουν μόνο σε σπίτια με άτομα του ίδιου φύλου και η γέννηση παιδιών, που ελέγχεται αυστηρά από την κυβέρνηση, γίνεται μέσω τεχνητής γονιμοποίησης σε εργαστήριο. Οι δημόσιες ή ιδιωτικές εκδηλώσεις στοργής απαγορεύονται από τον νόμο. Άτομα που παραβιάζουν τον συγκεκριμένο κανόνα αντιμετωπίζουν βαρύτατες ποινές. Κατά τα άλλα οι εξωγήινοι είναι πρόθυμοι να τους δεχτούν στην κοινωνία τους και να τους προσφέρουν στέγη, δουλειά και όχημα.

Οι συμμετέχοντες εργάζονται για μερική ώρα σε ομάδες για να απαντήσουν σε ερωτήσεις σε σχέση με τα συναισθήματά τους για αυτή την υποθετική κατάσταση και πώς την διαχειρίζονται (για παράδειγμα, προσπαθούν να την αλλάξουν, προσαρμόζονται ή ζουν μια διπλή ζωή;). Τονίζεται ότι δεν υπάρχει λάθος απάντηση. Στην συνέχεια, ερωτώνται εάν υπάρχει κάποια ομάδα ανθρώπων στον πραγματικό κόσμο που να βιώνει μια αντίστοιχη πραγματικότητα. Τότε γίνεται σύνδεση μεταξύ της εμπειρίας που είχαν οι συμμετέχοντες σε αυτό το υποθετικό σενάριο και τις διακρίσεις που βιώνουν οι ομοφυλόφιλοι και την εμπειρία τους και αναπτύσσεται μια σχετική συζήτηση.

Στόχοι και Θεωρητικό Υπόβαθρο της Παρέμβασης

Η παρέμβαση έχει ως στόχο την βελτίωση των στάσεων των συμμετεχόντων προς τους ομοφυλόφιλους. Επιχειρεί να το πετύχει αυτό δίνοντάς τους μια ευκαιρία να «μπουν στην θέση» της συγκεκριμένης ομάδας και να βιώσουν το κοινωνικό στίγμα και που συχνά αντιμετωπίζουν τα

ομοφυλόφιλα άτομα. Το βίωμα αυτό μπορεί στην συνέχεια να οδηγήσει σε μείωση των ομοφοβικών αντιλήψεων που μπορεί να έχουν οι συμμετέχοντες.

Αυτό το ασυνήθιστο φανταστικό σενάριο χρησιμοποιήθηκε με σκοπό να αποκτήσουν οι συμμετέχοντες την εμπειρία κάποιου που αντιμετωπίζει διακρίσεις. Πιο συγκεκριμένα, η λογική πίσω από τακτικές ενεργούς μάθησης, όπως το παιχνίδι ρόλων είναι ότι βοηθάνε τα άτομα να εικάσουν τις διαφορετικές οπτικές ενός προβλήματος οδηγώντας έτσι σε μεγαλύτερη αλλαγή στάσης συγκριτικά με τις διαλέξεις (Hillman & Martin, 2002). Η υιοθέτηση της οπτικής του άλλου είναι πιο πιθανή, όταν κάποιος έχει υπομείνει «τα ίδια βέλη και σφεντόνες». Όταν δηλαδή οι ετεροφυλόφιλοι συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην φανταστική κατάσταση που είναι όμοιοι με αυτούς που επιβάλλονται στους ομοφυλόφιλους στην πραγματικότητα, η διομαδική υιοθέτηση οπτικής (intergroup perspective-taking) πιθανότατα ενισχύεται και η υιοθέτηση της οπτικής ενός μέλους της έξω-ομάδας αυξάνει την ενσυναίσθηση και βελτιώνει τις στάσεις της έξω-ομάδας (Hodson et al., 2009). Αποφεύγεται να γίνει κάποια αναφορά εξ' αρχής στο θέμα της ομοφυλοφιλίας, ώστε να μην επηρεαστεί η διαδικασία της «βύθισης» των συμμετεχόντων στο υποθετικό σενάριο από τις στάσεις τους προς την ομοφυλοφιλία.

Αποτελέσματα της Παρέμβασης

Η παρέμβαση έχει εφαρμοστεί και αξιολογηθεί ως προς την αποτελεσματικότητά της σε σύγκριση με μια διάλεξη για την ομοφοβία και τις διακρίσεις σε βάρος των ομοφυλοφίλων (2 x 2 μεικτός παραγοντικός σχεδιασμός) σε δύο διαφορετικές έρευνες (Hillman & Martin, 2002· Hodson et al., 2009) . Βρέθηκε ότι η παρέμβαση βελτιώνει σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό τις στάσεις των συμμετεχόντων από την διάλεξη προς τους ομοφυλόφιλους -μετρήθηκαν με την κλίμακα ομοφοβίας των Wright et al. (1999, αναφ. στο Hillman & Martin, 2002) στην πρώτη έρευνα και την κλίμακα των Haddock et al, (1993, αναφ. στο Hodson et al., 2009) στην δεύτερη. Στην δεύτερη έρευνα (Hodson et al., 2009) παρατηρήθηκε επίσης περισσότερη, σε σχέση με την διάλεξη, αύξηση της ενσυναίσθησης

και της διομαδικής υιοθέτησης οπτικής -εξετάστηκαν στην κλίμακα για την ενσυναίσθηση των Bateson et al. (1997, αναφ. στο Hodson et al., 2009) και στην κλίμακα διομαδικής υιοθέτησης οπτικής των Hodson et al. (2008, αναφ. στο Hodson et al., 2009) αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα μετρήθηκαν μόνο βραχυπρόθεσμα, οπότε δεν είναι γνωστή η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης μακροπρόθεσμα. Συνοψίζοντας, η παρέμβαση φαίνεται επιτυχής ως προς τον στόχο της, και επιπλέον περισσότερο επιτυχής από ότι η διάλεξη.

Φαίνεται ότι δεν γίνεται εκ των προτέρων αντιληπτό από τους συμμετέχοντες πως η παρέμβαση είναι σχετική με την ομοφυλοφιλία (Hillman & Martin, 2002), το οποίο κρίνεται σημαντικό για την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης. Κατά μέσο όρο, οι συμμετέχοντες τείνουν να βρίσκουν αυτή την άσκηση συμπαθητική και χρήσιμη βιώνοντας τις διακρίσεις από πρώτο χέρι και βοηθώντας στην κατανόηση του φόβου που μπορεί να βιώνουν τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας. Επίσης φαίνεται ότι η αλλαγή των στάσεων στην ομάδα παρέμβασης δεν γίνεται περισσότερο αντιληπτή από ό,τι σε μια ομάδα που παρακολουθεί μια συνηθισμένη διάλεξη για την ομοφυλοφιλία, παρά το γεγονός ότι αυτή η αλλαγή παρατηρείται. Αυτό τονίζει τονίζοντας το ότι αυτή η διαδικασία λειτουργεί πέρα από την συνείδηση των συμμετεχόντων.

Κριτική της Παρέμβασης

Η παρέμβαση κάνει χρήση του βιωματικού στοιχείου, το οποίο φαίνεται να αυξάνει τις πιθανότητες επιτυχίας μιας παρέμβασης (Yeager & Walton, 2011 αναφ. στο Παυλόπουλος, 2021). Παράλληλα, στοχεύει στην ενεργοποίηση μη συνειδητών διαδικασιών, καταστέλλοντας ορισμένες «άμυνες» στις οποίες μπορεί να κατέφευγαν οι συμμετέχοντες αν γνώριζαν εξ' αρχής ότι καλούνταν να μπουν στην θέση ενός ομοφυλόφιλου. Κάτι που φαίνεται ότι αυξάνει την αποτελεσματικότητα αλλά δεν είναι παρόν στην εν λόγω παρέμβαση είναι η επαναληψιμότητα της διαδικασίας (Walton, 2014). Σε άλλες παρεμβάσεις για παράδειγμα διδάσκεται η εφαρμογή μιας ρουτίνας σε τακτά χρονικά διαστήματα, η οποία εν καιρώ διογκώνει τις θετικές επιδράσεις εκείνων των παρεμβάσεων. Στην

παρέμβαση που περιγράφεται δεν ισχύει κάτι τέτοιο, κάτι που σημαίνει ότι όποια αποτελέσματα επιτύχει να φέρει η παρέμβαση, γενικά θα επιτευχθούν εκείνη τη στιγμή.

Η συγκεκριμένη παρέμβαση μπορεί να παρακάμψει την απροθυμία των συμμετεχόντων να μπουν στην θέση του άλλου ζητώντας τους να υποδυθούν τον εαυτό τους σε ένα υποθετικό σενάριο αντί να καλούνταν να υποδυθούν μέλη μιας άλλης ομάδας (Hodson et al., 2009). Παράλληλα, εάν οι συμμετέχοντες γνωρίζουν το βασικό θέμα της παρέμβασης εκ των προτέρων (η συζήτηση αργά η γρήγορα θα καταλήξει στις διακρίσεις σε βάρος των ομοφυλοφίλων), μπορούν να υποτεθούν μειωμένα ποσοστά επιτυχίας. Γι' αυτό και σε περίπτωση που η παρέμβαση εφαρμόζεται παράλληλα με άλλες παρεμβάσεις σχετικές με την αλλαγή στάσεων προς την ομοφυλοφιλία, η ομάδα των ειδικών δεν πρέπει να αγνοήσει το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες μάλλον θα μαντέψουν εξ' αρχής την θεματική και αυτό μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα. Έτσι, πρέπει να κάνουν ό,τι μπορούν για να διασφαλίσουν ότι δεν θα είναι εμφανής ο στόχος της παρέμβασης. Αυτό μπορεί να συμβεί για παράδειγμα είτε με το να προηγηθεί των υπόλοιπων παρεμβάσεων που θα εφαρμοστούν στην κοινωνική ομάδα, είτε με το να μην είναι προφανής η σύνδεσή της με άλλες παρεμβάσεις που έχουν ήδη εφαρμοστεί ή εφαρμόζονται.

Επιπλέον, η έμφαση που δίνει η παρέμβαση στην ενσυναίσθηση για την μεταβολή των στάσεων σε σχέση με την ομοφυλοφιλία φαίνεται να έχει αρκετά ικανοποιητικά αποτελέσματα. Παράλληλα όμως εμπεριέχει τον περιορισμό ότι η αποτελεσματικότητα μειώνεται εάν οι συμμετέχοντες της παρέμβασης θεωρούν ότι το άτομο ή ο πληθυσμός προς τον οποίο ζητούνται να νιώσουν ενσυναίσθηση φέρουν ευθύνη για την υπό συζήτηση δυσμενή κατάσταση όπου βρίσκονται (Batson et al., 1997). Στην παρέμβαση Alien-nation αυτό μεταφράζεται ως «εάν οι συμμετέχοντες θεωρούν πως η ομοφυλοφιλία είναι ένα θέμα επιλογής, είναι λιγότερο πιθανό να βελτιωθούν οι στάσεις που έχουν προς αυτούς». Πρέπει αυτό μην αγνοηθεί, και η ομάδα των ειδικών που επιχειρεί να την εφαρμόσει πρέπει να γνωρίζει πώς να αντιμετωπίσουν την επιρροή τέτοιων στάσεων στην αποτελεσματικότητα της παρέμβασης.

Παρ' όλα αυτά, η παρέμβαση φαίνεται να έχει θετικά αποτελέσματα, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Λαμβάνοντας υπόψιν τις μικρές απαιτήσεις που έχει για να εφαρμοστεί, κρίνεται ότι έχει μια καλή αναλογία κόστους- αποτελέσματος και μπορεί να θεωρηθεί μια χρήσιμη παρέμβαση στην φαρέτρα μιας ομάδας που προσπαθεί να φέρει την κοινωνική αλλαγή σε αυτό τον τομέα. Μάλιστα, ίσως να μπορούσε να αποτελέσει μέρος ενός ευρύτερου προγράμματος ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης ως προς τα θέματα σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Θα μπορούσε δηλαδή να λειτουργήσει υποστηρικτικά προς μια άλλη παρέμβαση που αναμένεται οι συμμετέχοντες να φέρουν σθεναρή αντίσταση, δίνοντάς τους μια οπτική από την πλευρά των ομοφυλόφιλων και πιθανώς ευαισθητοποιώντας τους για μια σχετική συζήτηση.

Ο Herek (1986) υποστηρίζει ότι διαφορετικά άτομα έχουν διαφορετικούς λόγους για τους οποίους έχουν ομοφοβικές στάσεις. Για παράδειγμα, μπορεί η ομοφυλοφιλία να γίνεται αντιληπτή ως σε σύγκρουση με κάποιο κομμάτι της ταυτότητάς τους ή η ομοφοβία ως τρόπος διαχείρισης κάποιου τμήματος της ταυτότητας που δεν είναι επιθυμητό. Έτσι, κρίνεται άστοχο ο μόνος τρόπος με τον οποίο επιχειρείται η αλλαγή των στάσεων προς την ομοφυλοφιλία να είναι η παροχή πληροφοριών για αυτή και η σχετική συζήτηση, χωρίς να λαμβάνονται υπόψιν οι ανάγκες που αυτή η στάση μπορεί να εξυπηρετεί. Η παρέμβαση Alien-nation, μέσω της συναισθηματικής διέγερσης που μπορεί να προκαλέσει, μπορεί να οδηγήσει το άτομο να εξετάσει υπό μια διαφορετική οπτική το ζήτημα και να βρει ένα διαφορετικό τρόπο να πετύχει αυτό που πρότερα πετύχαινε με την αρνητική στάση του προς τους ομοφυλόφιλους (διεργασίες που σε μεγάλο βαθμό δεν συμβαίνουν συνειδητά). Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι η παρέμβαση Alien-nation λύνει αυτό το θέμα, αλλάζοντας τις στάσεις κάθε ομοφοβικού ατόμου, αλλά δεν παύει να αποτελεί μια αξιόλογη επιλογή μεταξύ των (ιδανικά πολλών και διαφορετικών) παρεμβάσεων.

Καθώς μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιοδήποτε χώρο, χωρίς να απαιτεί συγκεκριμένη υλικοτεχνική υποστήριξη, είναι μια παρέμβαση ιδιαίτερα οικονομική και εύκολη να εφαρμοστεί. Επιπλέον, το άτομο που την εφαρμόζει δεν χρειάζεται να έχει παρακολουθήσει κάποια εκτενή

εκπαίδευση (Hodson et al., 2009). Τα παρά πάνω ενισχύουν την ευκολία ως προς την εφαρμογή της. Καλό είναι όμως το άτομο αυτό να έχει εξοικειωθεί με κάποιες βασικές αρχές εφαρμογής της παρέμβασης και διαχείρισης της επακόλουθης συζήτησης που θα μεγιστοποιήσουν την αποτελεσματικότητά της (π.χ. πώς να παρακινήσει τους συμμετέχοντες για συμμετοχή ή πώς να διαχειριστεί ομοφοβικά σχόλια).

Καταλήγοντας, η παρέμβαση Alien-nation είναι μια παρέμβαση που μπορεί επιτυχώς να βοηθήσει τους συμμετέχοντες να βιώσουν το ζήτημα της διάκρισης από την οπτική των ομοφυλόφιλων και να βελτιώσει τις στάσεις τους σε σχέση με την ομοφυλοφιλία, στηριζόμενη την βιβλιογραφία. Έχοντας παράλληλα στο νου τις πολύ μικρές απαιτήσεις που έχει για να εφαρμοστεί, είναι μια παρέμβαση που αξιολογείται αρκετά θετικά και συνιστάται για εφαρμογή, πάντα με μεγάλη προσοχή στην πιστή τήρηση του περιεχομένου της.

Βιβλιογραφία

- A Global Outlook on LGBTI Social Exclusion through 2030*. (χ.χ.). Inter-Agency Research and Analysis Network
https://static1.squarespace.com/static/593eb9e7b8a79bc4102fd8aa/t/5c5da412652deab29333fbcc/1549640725316/FINAL_LGBT+report+update+Jan2019-compressed.pdf
- Batson, C. D., Polycarpou, M. P., Harmon-Jones, E., Imhoff, H. J., Mitchener, E. C., Bednar, L. L., ... & Highberger, L. (1997). Empathy and attitudes: Can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group?. *Journal of personality and social psychology*, 72(1), 105. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.1.105>
- Herek, G. M. (1986). The social psychology of homophobia: Toward a practical theory. *NYU Rev. L. & Soc. Change*, 14, 923.
- Herek, G. M. (2004). Beyond “homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research & Social Policy*, 1(2), 6-24.
<https://doi.org/10.1525/srsp.2004.1.2.6>
- Hillman, J., & Martin, R. A. (2002). Lessons about gay and lesbian lives: *A spaceship exercise*. *Teaching of Psychology*, 29(4), 308-311. https://doi.org/10.1207/S15328023TOP2904_12
- Hodson, G., Choma, B. L., & Costello, K. (2009). Experiencing alien-nation: Effects of a simulation intervention on attitudes toward homosexuals. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(4), 974-978. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.02.010>
- Ismail, Z. & Lesinko, T. (2021). *Interventions to Address Discrimination Against LGBTQi Persons K4D Helpdesk Report*. Institute of Development Studies.
<https://doi.org/10.19088/K4D.2021.104>

Παυλόπουλος, Β. (2021, 7 Δεκεμβρίου). *Η Κοινωνική Ψυχολογία στην πράξη: Παρεμβάσεις*

Σχεδιασμός και αξιολόγηση προγραμμάτων [Διαφάνειες PowerPoint]. eClass ΕΚΠΑ

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP107/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%AD%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82/PSY78-part-5.pdf>

Walton, G. M. (2014). The new science of wise psychological interventions. *Current Directions in*

Psychological Science, 23(1), 73-82. <https://doi.org/10.1177/0963721414525908>